

versus — en

Jørleif Uthaug

Tor Jørgen van Eijk

Jørleif Uthaug

I 1964 holdt Laing Art Gallery i Newcastle upon Tyne i UK en utstilling av Jørleif Uthaug (1911 – 1990) med nonfigurative malerier og jernskulpturer. Det var i begynnelsen av sekstitallet, etter å gjort ferdig den 6 meter høye kobberfiguren 'Justitia' for Drammen tinghus, at han oppdaget nye sider av metallene. Uthaug hadde vært figurativ maler, men ikke billedhugger. Han hadde arbeidet med glassmosaikk og brukte tre år på å gjøre ferdig det 30 kvadratmeter store figurative materialbildet 'Mennesker på en strand' i Troms Fylkesbygg. Han tok sveisekurs og begynte å lage jernskulpturer. Utstillingen i Newcastle fikk avisen Evening Chronicles kunstanmelder Edward Scott Dobson til å skrive begeistret: «His work is full of authority.»

Jørleif Uthaug's utstilling i Newcastle ble aldri vist i sin helhet her hjemme, men Galleri KB hadde vært tidlig ute med å vise Uthaug's jernskulpturer. Den dristigste var da galleriet viste Uthaug's skulpturer sammen med malerier av den franske maleren George Mathieu, et internasjonalt navn. Øistein Parmann, som skrev den første biografien om Uthaug, mente at han aldri så seg tilfreds med oppnådde resultater, og da Uthaug holdt sin neste separatutstilling i 1968 Trondheim Kunstforening hadde hans uttrykk endret seg; de nærmest eksplosive elementene i maleriene var erstattet av rene geometriske former som ga maleriene et skulpturalt preg. Dette året ble et merkeår for Uthaug, for denne høsten viste han skulpturer og nonfigurative materialbilder i Vincent Price Gallery i Chicago, etter en invitasjon fra en amerikansk kunstsamler. Utstillingen i USA førte til at han i 1973 utførte en tre meter lang utbrettet messingskulptur, 'Vital Movement', for styrerommet i et konsern i Detroit. På denne tiden så det ut til at han hadde forlatt maleriet for godt.

Han holdt flere akvarellutstillinger, men det var som skulptør han gjorde seg gjeldende i offentligheten. På åttitallet deltok han i en rekke skulpturkonkurranser, og vant flere av dem. Han flyttet inn i et atelier i vestre tårn i Oslo rådhus. Jernskulpturer basert på objets trouvés var nå erstattet av relieffer i sirkler og plan, og skulpturer i messing og syrefast stål. Det var med slike skulpturer og relieffer han i sytti- og åttiårene preget det offentlige rom. Han skapte over førti monumentalarbeider i mange teknikker spredt over store deler av landet. Av hans verk kan nevnes et relieff på DNBs hovedkontor i Bergen, stålskulpturen 'Ekspansjon' i Mandal, og ikke minst den fire meter høye 'Amfitrite, Bølgen og Havfuglene' i Porsgrunn, som kombinerte figurative og nonfigurative elementer. Under dette arbeidet ble Uthaug utsatt for en alvorlig trafikkulykke som delvis lammet ham i over ett år, noe som ikke gjorde bragden mindre. Uthaug hørte ikke til

Jørleif Uthaug Foto: Per Kristoffersen

de kunstnere som stilte ut ofte, han samlet seg om noen få, men sentrale utstillinger. Høydepunktene var nok utstillingen i Kunsternes Hus i 1979, der han sto frem som ren skulptør og den retrospektive utstillingen på F15 på Jeløya til 70-årsjubileet i 1981. De siste ti årene han levde var han plaget av ettervirkninger av trafikkskaden. Han vendte overraskende tilbake til det figurative maleri han hadde forlatt allerede på femtitallet, og holdt en separatutstilling på Galleri Kampen i denne uttrykksformen. Det aller siste arbeidet – en altertavle til en kirke i Sogn – rakk han ikke å se ferdig. På grunnlag av forarbeidet hans ble tavlen ferdigstilt av hans assistent Knut Harris og innviet sammen med Vassenden Kyrkjesenter høsten 2002.

— Geir Uthaug, sønn og biograf

Øistein Parmann:
Jørleif Uthaug, robust,
praktglad, primitiv, raffinert.
Dreyers forlag 1981

Geir Uthaug:
På vei mot form. Jørleif Uthaug,
et portrett. Koloritt 2011

Jørleif Uthaug:
En moderne klassiker ved Jan
Christian Mollestad. Mollywood
Productions, 2011. (DVD)

Tor Jørgen van Eijk

Tor Jørgen van Eijk (f. 1977) er en av Norges svært få videokunstnere. Med dette mener jeg at van Eijk er en av få som jobber utelukkende innenfor videoformatet. Det som skiller van Eijks arbeider fra annen videokunst er hans vektlegging av prosesser og det formale uttrykket. Selv de gangene han bruker et råmateriale filmet med videokamera, er van Eijk uinteressert i å skape en fortelling eller bevisste narrative sammenhenger. Han jobber med opptakene til han har fått på plass det han opplever er en interessant sammensetning av bilder, bilder han ser på som abstrakte motiver. Disse bytter han så om på, og blander med rent abstrakte bilder generert av video-teknologisk utstyr.

Der van Eijks samtidige bruker video enten for å for å framstille representasjoner av noe allerede eksisterende, som dokumentasjon, eller for å illudere filmkunst (som er et helt annet medium – film er gjennomlyste filmruter, video er elektronisk genererte bilder) går van Eijk til kjernen av videoen. Og der har han jobbet i halvannet tiår, og utforsket, utdypet og utfordret mediets muligheter og begrensinger.

Videomediets kerne er, som nevnt, dets elektronisk genererte bilder. Dette gir video særpreg som materiale og teknologi. Man kan for eksempel påvirke uttrykk og motiv gjennom manipulering av magnetismen som tilføres båndet, lysbølgene som magnetismen lager, fargespekteret osv. Man kan lage feedback ved å sette kameraet tilbake opp mot skjermen, man kan styre bildesignalene med elektroniske lydsignaler, man kan manipulere magnetbånd og skjerm, for å nevne noen få muligheter. Men i teknologien ligger det også begrensninger, et forhåndsgitt teknologisk rammeverk som man jobber innenfor. Man er hele tiden fanget av begrensningene som mediet gir.

Da ferdige videoverk kan være så lange de bare vil bare vil, ligger det store begrensninger i produksjonen: Prosessene er tidkrevende. Ett enkelt verk kan ta en liten evighet å redigere, fordi teknologien krever mye tid. Van Eijks verk er delvis laget med analog video, der kameraet, synthesizere og effektbokser er fra 70 tallet. Dette er utstyr som ble bygget eller konstruert av videokunstpionerer som Paik, Vasulka, Hill og Jones. Andre verk er laget med programmet Jaleo, et obskurt format som er avhengig av 1990-talls-computere av typen Silicon Grafic. Dette kombinerer van Eijk med kameraer fra samme periode – JVC Digital-S. Verken Jaleo eller Digital-S var noen kommersiell suksess, men de er kunstnerisk uovertrufne.

Van Eijk bruker i tillegg mye tid på å utforske de mulighetene som oppstår underveis i produksjonen. Han er like fanget i mediets begrensninger som hvilken som helst kunstner som utforsker et materiale og en teknikk.

Tor Jørgen van Eijk Foto: Jason Havneraas

Parallellen til modernistisk malerkunst eller skulptur er slående: Materialet, mediet og mange av de mulige formuttrykkene ligger der som potensielle hindre. Kunstnerens jobb er å omgå eller forsere disse hindrene.

En fordel videokunsten gir er muligheten til å ta utgangspunkt i et videopptak, som en så kan jobbe videre ut fra. Samtidig ligger det en potensiell felle der: Kunstneren kan velge å betrakte de rå videopptakene mer som kilde til en narrativ framstilling eller fortellende elementer. Skal man være en smule konsekvent kan man si at en mer renskåren videokunst forholder seg primært til mulighetene, kjennetegnene og estetikken som videomedit åpner for. Og der er altså van Eijk. En som utforsker mediet og formene, mer enn den eventuelle teksten eller budskapet som bildene formidler.

I møte med modernistisk abstraksjon har forskjellige mennesker ulik tilnærming. Jeg for min del velger å skru på sanseapparatet, fristille assosiasjoner og se hva verket da gir meg. Deretter fortolker jeg med det jeg besitter av visuelle analyseverktøy. Jeg ser etter komposisjonen, det formale, uttrykket. I møtet med van Eijks verk er nettopp denne tilnærmingen sentral. Det er ikke tekst oppe i dagen i disse verkene. Verkene er kampen med mediet, jakten på en form og et uttrykk. Tor Jørgen van Eijk er sånn sett en av de siste modernister, samtidig som han jobber med video – et medium som mer enn noe annet har vært med på å definere kunstens vei bort fra modernismen.

Uthaug versus van Eijk

Det er 66 år mellom fødselsårene til Jørleif Uthaug og Tor Jørgen van Eijk. Det heter seg at fortiden er et annet land, og de to kunstnerne har jobbet i to vidt forskjellige norske kunstverdener.

Jørleif Uthaug's kunst gikk inn i en norsk etterkrigstid, der han som andre modernister forsøkte å bygge en ny estetikk for en ny verden. I motsetning til mange andre modernister var ikke Uthaug noen politisk radikaler, hans hjerte lå snarere i verdikonservativ frihetsslengsel, der den frie kunstneren jaktet etter former og sannheter hinsides dem vi vanlige dødelige kan se. Uthaug var ingen renskåren modernist, men så på modernistisk formspråk som en av mange samtidige uttrykksformer i en stadig jakt videre. Han var ikke alene om dette, samtidige billedkunstnere, og billedhuggere som Arnold Haukeland og Aase Texmon Rygh var innom flere formspråk på veien til modernismen. En sentral forskjell kan være at Uthaug fortsatte å bevege seg videre, inn og ut av abstraksjon, teknikker og materialer. Han sveiset, formet i treverk, malte figurativt og tegnet om hverandre.

Uthaug opererte i en kunstverden preget av poenggivende utstillinger, mektige akademiprofessorer, sterke tillitsvalgte og store ideologiske feider. Uthaug havnet på den politisk ukorrekte siden i mange av disse. Han var ingen forkjemper for de rene og de ranke, for dem som gikk i takt. Han tegnet for reklamebyråer, og mottok priser for arbeidet sitt. Han utsmykket cruise-skip, formga museumsutstillinger og utførte offentlige utsmykningsoppdrag.

Hans abstraksjoner var jakten på form, mer enn et jag etter en denne-sidig sosial utopi. Dessuten var hans estetikk for lite renskåren, sjongleringen mellom teknikker og metoder halsbrekkende, og det kunstneriske prosjektet for lite entydig til å passe inn i samtidens kunst kategorier. Han er forblitt en ukanonisert outsider. Tor Jørgen van Eijk har også på sett og vis vært en outsider. Men der kunstverdenen i Uthaug's tid krevde entydighet, en renhet i virkemidlene, renskårne tekniske kategorier – er dagens kunstverden den motsatte. I dag premieres kunstnere som dyrker det mangefasetterte, det urene, det overraskende, det sjangeroverskridende – lek med den kunstneriske autonomiens grenser. Hadde Jørleif Uthaug fått leve noen år lenger, ville han trolig gjenkjent sin strategi som multikunstner i kunstnerskapene til Ida Ekblad og Bjarne Melgaard.

Tor Jørgen van Eijk er på sett og vis Uthaug's rake motsetning. I en tid der mangesidighet i materialvalg, stiluttrykk og ideologisk tilnærming belønnes, har van Eijk valgt å fokusere kun på ett medium: Video. Og i sitt arbeid med video har han utelukkende søkt formal estetikk. Uthaug forble en outsider fordi han nektet å rendyrke ett medium, én estetikk eller et sett

av virkemidler i en kunstnerisk periode som krevde stringens og klare kategorier. Van Eijks outsiderskap i vår samtid har stikk motsatt årsak: Hans sjeldne evne til å rendyrke ett medium, og de estetiske mulighetene dette gir, har gjort ham til en outsider. Hans jakt på formene innen et stramt rammeverk er ikke lenger en favorisert strategi.

Det store paradokset er at i disse to kunstnerskapene, som hver på sin måte har eksistert utenfor sin egen tid, finner vi en rekke fellestrekk. I begge kunstnerskapene dreier det kunstneriske prosjektet seg om leting etter abstrakt form, ofte med utgangspunkt i naturobservasjoner. Eller om konstruksjoner av nye former, som likevel framstår som organiske. Stilt sammen griper kunstnerens verk inn i hverandre. Van Eijks videoer skaper et rom for Uthaug's skulpturer. Skulpturene blir, bokstavelig talt, sett i nytt lys.

Videoene får solid materie å bryne seg på. Jørleif's svarte jernskulpturer, selvsveiste, ekspressive og grove, versus Tor Jørgen's repeterende sirkelformasjoner på skjerm. I begge delene synes sømmene, kantene. Jørleif's abstrakte akrylmalerier, naturabstraksjoner, versus Tor Jørgen's manipulerte videomateriale. De glatte og perfektionerte stålskulpturene, laget for solens refleksjon, versus lysets basisfarger, blått, grønt og rødt. Det er som om de 66 årene mellom kunstnerne aldri var der.

«Versus er en serie utstillinger der vi lar kunstnerskap gripe inn i hverandre gjennom en sammenstilling av verk. Målet er å utfordre dikotomier som modernisme/postmodernisme, abstraksjon/figurasjon, konseptuelle verk/formal kunst. Særlig er vi interesserte i møter mellom verk fra kunstnere som tilhører ulike generasjoner, rett og slett fordi mange av dikotomiene vi omgir oss med i kunstverdenen er resultat av inndeling av kunst i generasjoner.»

— Per Gunnar Eeg-Tverbakk & Bjørn Hatterud

Versus 1

Jørleif Uthaug
Tor Jørgen van Eijk

Kuratorer

Per Gunnar Eeg-Tverbakk
Bjørn Hatterud

Videoteknisk assistanse

Kjell Bjørgøengen

Tekst

Bjørn Hatterud
Geir Uthaug

Foto

Jason Havneraas
Per Kristoffersen

Grafisk design

Sara Risvåg

Trykk

Spectra Offset AS

Trafo Kunsthall

21. mai – 26. juni 2016
www.trafokunsthall.no
Lensmannsliå 60,
1386 Asker

@Trafo Kunsthall

Utstillingen er støttet av
Kulturrådet

NORSK
KULTURFOND
Kulturrådet

FOND FOR
LYD OG BILDE
Kulturrådet

notam.

UTHAUG KUNSTSENTER

VIDEO VITAL AS

TRAFØ
KUNSTHALL